

Code No. 2208

CLASS : 9th (Ninth)

Series : 9/March/2023

रोल नं०

संस्कृत

(Only for Fresh/School Candidates)

समय : 3 घण्टे]

[पूर्णांक : 80

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 8 तथा प्रश्न 18 हैं।
- प्रश्न-पत्र में सबसे ऊपर दिये गये कोड नम्बर को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख्य-पृष्ठ पर लिखें।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।
- उत्तर-पुस्तिका के बीच में खाली पन्ना/पन्ने न छोड़ें।
- उत्तर-पुस्तिका के अतिरिक्त कोई अन्य शीट नहीं मिलेगी। अतः आवश्यकतानुसार ही लिखें और लिखा उत्तर न काटें।
- परीक्षार्थी अपना रोल नं० प्रश्न-पत्र पर अवश्य लिखें। रोल नं० के अतिरिक्त प्रश्न-पत्र पर अन्य कुछ भी न लिखें और वैकल्पिक प्रश्नों के उत्तरों पर किसी प्रकार का निशान न लगाएँ।
- कृपया प्रश्नों के उत्तर देने से पूर्व यह सुनिश्चित कर लें कि प्रश्न-पत्र पूर्ण व सही है, परीक्षा के उपरान्त इस सम्बन्ध में कोई भी दावा स्वीकार नहीं किया जायेगा।

निर्देश: -

- (i) प्रत्येक खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।
- (ii) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।
- (iii) श्रेष्ठान् अंकान् प्राप्तये पठनीयः लेखः अपेक्ष्यते।

खण्ड: 'क'

(अपठित-अवबोधनम्)

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतपूर्ण वाक्येन लिखत - 5 × 2 = 10
आचार्यः गुरुः भवति। गुरवः पूज्याः भवन्ति। संसारे गुरुन् विना किमपि कार्यं न सिध्यति। अतः गुरवः

2208

P. T. O.

महत्त्वपूर्णाः सन्ति। गुरवः शिष्याणां हिताय यत् शुभं कथयन्ति तत्-तत् वाक्यमेव उपदेशो भवति। अतः आचार्य-देवो भवति।

प्रश्नाः -

- (क) के पूज्याः भवन्ति ?
- (ख) गुरुः को भवति ?
- (ग) गुरवः कीदृशाः सन्ति ?
- (घ) 'विना' योगे का विभक्तिः भवति ?
- (ङ) 'शिष्याणाम्' अत्र का विभक्ति किं वचनं च ?!

खण्डः 'ख'

(रचनात्मक-कार्यम्)

2. भवान् महेशः। विद्यालयस्य वार्षिकोत्सवम् अधिकृत्य मित्र-दिनेशं प्रति लिखितपत्रस्य रिक्तस्थानानि मञ्जूषापदैः पूरयत -

5 × 1 = 5

परीक्षाभवनम्

प्रियमित्र दिनेश,

सप्रेम(I)..... ।

अत्र कुशलं तत्रस्तु। अहं निजविद्यालयस्य(II) वर्णनं करोमि। सप्ताहपूर्वम् एव विद्यालये सर्वे अध्यापकाः (III) च वार्षिकोत्सवस्य सज्जायां व्यस्ताः आसन्। हरियाणा राज्यस्य शिक्षा-निदेशकः कार्यक्रमस्य(IV) आसीत्। सः कार्यक्रमम् अतीव प्राशंसत्, योग्येभ्यः छात्रेभ्यः च पुरस्कारम् (V)।

भवतः प्रियः

महेशः

मञ्जूषा

अयच्छत्, नमस्ते, अध्यक्षः, छात्राः, वार्षिकोत्सवस्या।

3. प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा प्रदत्तवाक्यानि पठित्वा च रिक्तस्थानानि उचितमञ्जूषापदैः पूरयत -

5 × 1 = 5

वाक्यानि -

- (क) इदं वर्षा (I) दृश्यम् अस्ति।
 (ख) गगनम् (II) शोभते।
 (ग) द्वौ बालकौ जले (III) तारयतः।
 (घ) एकः बालकः एका बालिका च शिरसि (IV) धारयतः।
 (ङ) जले (V) टरटरायन्ते।

मञ्जूषा

आतपत्रं, ऋतोः, दुर्दुराः, मेघाच्छन्नं, कर्गदनौकाः

खण्ड: 'ग'

(पठित-अवबोधनम्)

4. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा हिन्दीभाषया सरलार्थं लिखत -

1 × 4 = 4

(क) भ्रान्तः कश्चन बालः पाठशालागमनवेलायां क्रीडितुं निर्जगाम। किन्तु तेन सह केलिभिः कालं क्षेप्तुं तदा कोऽपि न तस्य वयस्येषु उपलभ्यमान आसीत्।

अथवा

(ख) एकदा माता पुत्रीम् आदिदेश - 'पुत्रि ! सूर्यातपे तण्डुलान् खगेभ्यो रक्षा।' किञ्चित् कालानन्तरमेको विचित्रः काकः समुड्डीय ताम् उपजगाम।

5. अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा सरलार्थं लिखत -

1 × 4 = 4

(क) वृत्तं यत्नेन संरक्षेत् वित्तमेति च याति च।
अक्षीणो वित्ततः क्षीणो वृत्ततस्तु हतो हतः॥

अथवा

(ख) निवर्तय मतिं नीचां परदाराभिमर्शनात्।
न तत्समाचरेद्धीरो यत्परोऽस्य विगर्हयेत्॥

6. सूक्तिद्वयोः हिन्दीभाषायां भावार्थं लिखत -

2 × 2 = 4

(क) गुणाः गुणज्ञेषु गुणाः भवन्ति।

(ख) परोपकाराय सतां विभूतयः।

(ग) अत एव प्रकृतिः अस्माभिः रक्षणीया।

(घ) नास्त्यभावो जगति मूर्खाणाम्।

7. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नयोः उत्तरे लिखत - 2 × 1 = 2
 पुरा कश्मिंश्चिद् (ग्रामे एका निर्धना वृद्धा न्यवसत्) (तस्याः च एका दुहिता विनम्रा मनोहरा च आसीत्)।
 प्रश्नौ -
 (क) ग्रामे कीदृशी वृद्धा न्यवसत् ?
 (ख) विनम्रा मनोहरा च का आसीत् ?
8. अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नयोः उत्तरे लिखत - 2 × 1 = 2
 (गुणेष्वेव हि कर्तव्यः प्रयत्नः पुरुषैः सदा।
 (गुणयुक्तो दरिद्रोऽपि नेश्वरैरगुणैः समः॥।
 प्रश्नौ -
 (क) गुणेषु कैः प्रयत्नः कर्तव्यः ?
 (ख) अगुणैः ईश्वरैः समः कः न भवति ?
9. रेखांकितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत - 1 × 4 = 4
 (क) वनवृक्षाः निर्विवेकं छिद्यन्ते।
 (ख) वृक्षकर्तनात् शुद्धवायुः न प्राप्यते
 (ग) प्रकृतिः जीवनसुखं प्रददाति।
 (घ) पर्यावरणरक्षणं धर्मस्य अङ्गम् अस्ति।
10. शेमुषी (भाग-1) पाठ्यपुस्तकात् प्रश्नपत्रं विहाय श्लोकमेकं लिखत। 1 × 4 = 4
 खण्डः 'घ'
 (अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्)।
11. कर्मधारय अथवा द्वन्द्वसमासस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषायां लिखत। 1 × 2 = 2

12. व्यञ्जनसन्धेः गुणसन्धेः वा परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषायां लिखत। $1 \times 2 = 2$
13. कर्मकारकस्य अथवा सम्प्रदानकारकस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषायां लिखत। $1 \times 2 = 2$
14. यथानिर्देशं शब्दरूपाणि लिखत - $4 \times 1 = 4$
- (क) राम - चतुर्थी विभक्ति - एकवचने
 (ख) रमा - सप्तमी विभक्ति - बहुवचने
 (ग) हरि - तृतीया विभक्ति - एकवचने
 (घ) किम् - (पुँल्लिंग) षष्ठी विभक्ति - एकवचने -
15. यथानिर्देशं धातुरूपाणि लिखत - $4 \times 1 = 4$
- (क) भू - लट् लकार - प्रथमपुरुष - बहुवचने
 (ख) पठ् - लृट् लकार - उत्तमपुरुष - एकवचने
 (ग) गम् - लोट् लकार - मध्यमपुरुष - एकवचने
 (घ) पा - लङ् लकार - प्रथमपुरुष - बहुवचने
16. अधः प्रदत्तकोष्ठकशब्दयोः उपपदमाधृत्य उचितविभक्तिरूपं चित्वा लिखत - $4 \times 1 = 4$
- (क) नमः। (शिवात्, शिवाय)
 (ख) बालः बिभेति। (कुक्कुरः, कुक्कुरात्)
 (ग) पिता सह गच्छति। (पुत्रं, पुत्रेण)
 (घ) माता स्निह्यति। (पुत्रे, पुत्रस्य)
17. उपसर्गान् पृथक् कृत्वा लिखत - $2 \times 1 = 2$
- (क) अनुगच्छति
 (ख) विभाति

खण्ड: 'ड'

(बहुविकल्पीय - प्रश्नोत्तराणि)

18. अधोलिखितप्रश्नेषु प्रदत्तवैकल्पिक - उत्तरेषु एकं शुद्धमुत्तरं विचित्य लिखत -

16 × 1 = 16

(क) 'विद्यार्थी' पदस्य सन्धिविच्छेदोऽस्ति -

(i) विद्या + अर्थी

(ii) वि + द्वार्थी

(iii) विद्य + अर्थी

(iv) विद्या + र्थी

(ख) 'सु + आगतम्' इत्यत्र किं सन्धिपदम् ?

(i) स्वगतम्

(ii) सुगतम्

(iii) स्वागतम्

(iv) स्व + आगतम्

(ग) 'परोपकारः' अस्मिन् पदे किं विग्रहपदम् ?

(i) परः उपकारः

(ii) परेषाम् उपकारः

(iii) परे उपकारः

(iv) परोप कारः

(घ) 'मातापितरौ' इत्यत्र कः समासः ?

(i) द्वन्द्व

(ii) अव्ययीभाव

(iii) द्विगु

(iv) कर्मधारय

(ङ) 'गन्तुम्' इत्यत्र कः प्रत्ययः ?

(i) क्त

(ii) क्त्वा

(iii) तुमुन्

(iv) तल्

(च) 'विहाय' अस्मिन् पदे कः प्रत्ययः ?

(i) क्त्वा

(ii) तल्

(iii) ल्यप्

(iv) टाप्

(छ) 'अधः' इति पदस्य विलोमपदं लिखत।

(i) बहिः

(ii) उपरि

(iii) अन्तः

(iv) अपरे

(ज) 'इन्द्रः' इति पदस्य पर्यायपदं किम् ?

(i) शुक्रः

(ii) शुकः

(iii) शक्रः

(iv) शक्करः

- (झ) 'सूर्यास्तः' इति पदस्य विलोमपदं किम् ?
- (i) सूर्योदयः (ii) सूर्यान्तः
(iii) सूर्यकान्तः (iv) सर्वोदय
- (ञ) 'धनम्' इतिपदस्य पर्यायपदं किम् ?
- (i) वृत्तम् (ii) वातम्
(iii) पित्तम् (iv) वित्तम्
- (ट) 'जीमूतवाहनः' इति पदस्य विशेषणपदं किम् ?
- (i) परोपकारः (ii) दानवीरः
(iii) अनश्वरः (iv) कल्पतरुः
- (ठ) 'भ्रान्तः' इति पदस्य विशेष्यपदं किम् ?
- (i) भ्रान्तम् (ii) भ्रन्तः
(iii) बालः (iv) भृशम्
- (ड) 'प्रति' योगे का विभक्तिः ?
- (i) प्रथमा (ii) द्वितीया
(iii) तृतीया (iv) चतुर्थी
- (ढ) 'सह' योगे का विभक्तिः ?
- (i) तृतीया (ii) चतुर्थी
(iii) प्रथमा (iv) षष्ठी
- (ण) 'एकोनषष्टिः' इति पदे का संख्या ?
- (i) 69 (ii) 59
(iii) 79 (iv) 49
- (त) '16' इति अंके किं संख्यावाचिपदम् ?
- (i) षट् (ii) सप्तदश
(iii) षोडश (iv) नवदश